

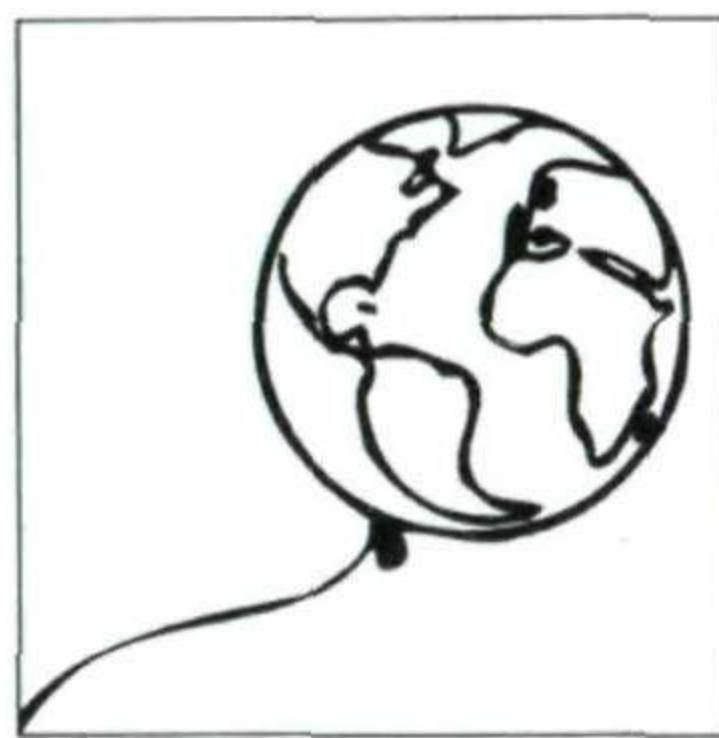
Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΤΟΥΣ

**Οι βιβλιοθήκες πιστεύεται
ότι σήμερα μπορούν να
καταπολεμήσουν το λει-
τουργικό αναλφαβητισμό**

** Η Αλεξάνδρα Παπάζογλου εί-
ναι βιβλιοθηκάριος στη Βιβλιοθή-
κη του Κολλεγίου Αθηνών*

■ Της Αλεξάνδρας Παπάζογλου *

Ένα από τα θέματα που απασχό-
λησε σε μεγάλο βαθμό το 57ο Συ-
νέδριο της IFLA και γύρω από το
οποίο έγιναν πολλές εισηγήσεις
ήταν το θέμα της αναγνωσιμότη-
τας, της επίδρασης της τηλεόρα-
σης και των άλλων ηλεκτρονικών

μέσων ενημέρωσης, όπως είναι το βίντεο, πάνω στο
διάβασμα και της αλληλεπίδρασης που έχουν αυτά
στο ρόλο της βιβλιοθήκης και του βιβλιοθηκάρου
σήμερα. Οι ηλικίες που ενδιαφέρουν ιδιαίτερα είναι
αυτές των παιδιών και εφήβων και παρουσιάστηκαν
παραδείγματα μελετών που έχουν γίνει στις ΗΠΑ,
στην καλλιέργεια του κριτικού πνεύματος και την
καταπολέμηση του αναλφαβητισμού.

Επίσης έντονος ήταν ο προβληματισμός κατά τη
διάρκεια των συζητήσεων για την έλλειψη κατάλλη-
λου υλικού που ν' ανταποκρίνεται στις διαφορετι-
κές ανάγκες που έχουν τα παιδιά και οι έφηβοι σήμε-
ρα. Η ύπαρξη μειονοτήτων και η απουσία ομοιογε-
νών πληθυσμών σ' όλο σχεδόν τον κόσμο είναι ένα
άλλο πρόβλημα που επηρεάζει την παιδική και εφη-
βική λογοτεχνία και την κάνει να μην ανταποκρίνε-
ται στις ανάγκες που υπάρχουν.

**Διάβασμα και Έρευνα γύρω από το Διάβασμα στις
ΗΠΑ στον 20ο αιώνα ⁽¹⁾**

Στις ΗΠΑ η δυνατότητα να διαβάσει κανείς είχε γί-
νει συναφής με την ιδέα και την έννοια της δημοκρα-
τίας και της ανεξαρτησίας κατά το 10ο αιώνα. Πάνω
σ' αυτή τη φιλοσοφία βασιζόταν και η απαγόρευση
να μαθαίνουν διάβασμα οι μαύροι σε ορισμένες πο-
λιτείες του Νότου.

Στις αρχές του 20ου αιώνα η έννοια της καλλιέργει-
ας και του διαβάσματος συνδέεται με την οικονομι-
κή επιτυχία. Το 1901 ο Arthur Carnegie ιδρύει με μια
δωρεά 400 εκατομμυρίων δολλαρίων ένα οργανι-
σμό για την υποστήριξη των βιβλιοθηκών γιατί πι-
στεύει ότι κάθε άνθρωπος μπορεί να πλουτίσει αρ-
κεί να μπορεί να διαβάσει τα κατάλληλα βιβλία.

Την ίδια τακτική ακολουθεί και ο Rockefeller με την
ίδρυση του οργανισμού Rockefeller γιατί πίστευε ότι
το διάβασμα και η εκπαίδευση θα ελαττώσουν τη
μειονεκτική θέση των μαύρων.

Αυτή τη στιγμή παρ' όλο τον προβληματισμό που
υπάρχει γύρω από τον λειτουργικό αναλφαβητισμό

και το διάβασμα γενικότερα στις ΗΠΑ, οι στατιστικές διαβάσματος είναι υψηλότερες από αυτές των άλλων αναπτυγμένων χωρών. Το πρόβλημα όμως παραμένει γιατί ενώ 95% των Αμερικανών της ηλικίας μεταξύ των 21 και 25 μπορούν να διαβάσουν ένα ποίημα της Emily Dickinson, ένα 9% μπορούν να το ερμηνεύσουν.

Οι Αμερικάνοι λοιπόν καταλήγει η έρευνα είναι ένα έθνος επιφανειακού διαβάσματος γιατί από τα 92 εκατομμύρια που βρέθηκαν ότι διαβάζουν λογοτεχνία, μόνο το 25% διάβαζαν κάποιο σοβαρό λογοτεχνικό έργο.

Σοβαρή ερευνητική δουλειά γύρω από το διάβασμα έχει γίνει από τον Douglas Waples ο οποίος όρισε ότι το φύλο, το επίπεδο εκπαίδευσης, η ηλικία και η επαγγελματική απασχόληση είναι καθοριστικοί παράγοντες στην επιλογή βιβλίων στους ενήλικες.

Επίσης εντόπισε ότι διαφορετικές επιστήμες εξέταζαν διαφορετικά δεδομένα στην έρευνα για το διάβασμα π.χ. οι κοινωνικές και πολιτιστικές συνθήκες που επηρέαζαν τις εκδόσεις ήταν κάτι που ενδιέφερε τους ιστορικούς και το εμπόριο του βιβλίου, το επίπεδο του ενδιαφέροντος και η δυνατότητα πρόσβασης στο βιβλίο ενδιέφερε τους βιβλιοθηκάρχους, τα χαρακτηριστικά των αναγνωστών ήταν κάτι που απασχολούσε τους εκπαιδευτικούς και τους κοινωνιολόγους.

Αυτή τη στιγμή οι ΗΠΑ, με επόμενη τη Γαλλία, είναι η χώρα που κάνει την πιο σοβαρή δουλειά στο θέμα της έρευνας γύρω από το διάβασμα.

Δύο οργανισμοί, η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου και η American Antiquarian Society έχουν ερευνητικά προγράμματα γύρω από το θέμα του διαβάσματος και της επίδρασης της τηλεόρασης πάνω στο διάβασμα. Η έρευνα αυτή αποδεικνύει ότι η τηλεόραση δημιουργεί ένα νέο είδος αγράμματων με φοβερές πολιτικές συνέπειες.

Τα παιδιά που μεγαλώνουν με την τηλεόραση έχουν τα ίδια προβλήματα που παρουσιάζουν οι πανεπιστημιακοί φοιτητές που έχουν ελλιπείς δεξιότητες διαβάσματος και γραψίματος.

Αναλυτικά βρέθηκε ότι και οι δύο ομάδες είχαν πρόβλημα στη συγκέντρωση και στη διατήρηση της σκέψης στο διάβασμα και γραψίμο και ελλείψεις στην αναλυτική και συνθετική σκέψη.

Τόσο τρομακτική είναι η εξέλιξη αυτή που έχει αναπτυχθεί η θεωρία ότι μελλοντικά θα δημιουργήσει ανθρώπους που δεν μπορούν να συμμετέχουν στη δημοκρατία.

Η κοινωνία που είναι αναλφάβητη λόγω της επίδρασης των τηλεοπτικών μέσων γίνεται μονοδιάστατη και οι πολίτες της δεν έχουν τη δυνατότητα να φανταστούν εναλλακτικές λύσεις στο status quo.

Έτσι δεν υπάρχει αλλαγή στην κοινωνική τάξη. Είναι ευθύνη της εκπαίδευσης να αποπρογραμματίσει το κοινό και τους μαθητές από τον ομοιόμορφο συντηρητισμό στον οποίο καταδικάζονται από τον αναλφάβητισμό και τα μέσα ενημέρωσης και να ανυ-

ψώσει το επίπεδο του κοινωνικού διαλόγου.

Οποιοδήποτε κι αν είναι το εξεταζόμενο πολιτικό σύστημα, ο διάλογος εμπλουτίζεται από τους πολίτες, που η κριτική τους σκέψη έχει αναπτυχθεί από το διάβασμα.

Ενώ υπάρχει έντονη η πεποίθηση ότι το διάβασμα επηρεάζει την κοινωνική συμπεριφορά, (π.χ. το διάβασμα πορνογραφημάτων επηρεάζει τη σεξουαλική συμπεριφορά του ατόμου) δεν έχουμε στοιχεία που το αποδεικνύουν.

Ενώ μιλάμε για βιβλία όπως η Βίβλος, το Κοράνι, το Κεφάλαιο που έχουν επηρεάσει την ανθρωπότητα, η υποψία είναι ότι η ανθρωπότητα έχει επηρεαστεί από την ιδεολογία των αρχηγών των διάφορων κινήσεων, η οποία μεταδίδεται με μέσα άλλα από το βιβλίο.

Εκείνο που πρέπει να ερευνηθεί επομένως είναι η σχέση μεταξύ του διαβάσματος και του προφορικού λόγου.

Στη Σοβιετική Ένωση ο προβληματισμός για την τηλεόραση και του χρόνου που κλέβει η παρακολούθησή της από το διάβασμα είναι αρκετά έντονο. Υπάρχει όμως η πεποίθηση ότι η τηλεόραση δεν είναι απαραίτητα ανταγωνιστική στην ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας του ατόμου, αλλά μπορεί να συντελέσει στην ανάπτυξη αυτή αν συνδυαστεί με το κατάλληλο έντυπο υλικό, όπως αναφέρθηκε από την Aira Lepik.⁽²⁾ της Βιβλιοθηκονομικής Σχολής του Ινστιτούτου του Eduard-Vilde στην Εσθονία.

Η περίπτωση της Αναγνωσιμότητας στο Ισραήλ

Κατά τον Sever Shmuel⁽³⁾

του Πανεπιστημίου της Χάϊφα που έκανε και τη σχετική παρουσίαση, η σπουδαιότητα του κοινωνικού ρόλου της αναγνωσιμότητας στο Ισραήλ αγνωρίστηκε από το γεγονός ότι η πολιτεία ανέλαβε τελευταία να κάνει στατιστική έρευνα γύρω από το θέμα το 1986-87.

Εξετάστηκαν άτομα ηλικίας πάνω από 14 ετών και το ερωτηματολόγιο για την αναγνωσιμότητα δεν συμπεριλάμβανε σχολικά εγχειρίδια ή επαγγελματική λογοτεχνία.

Παράγοντες που καθορίζουν το επίπεδο της αναγνωσιμότητας βρέθηκαν να είναι:

- η αύξηση του επιπέδου εκπαίδευσης
- η απορρόφηση των μεταναστών από τις αραβικές χώρες και η εξέλιξή τους, χάρη στην εκπαίδευση και στη χρήση βιβλιοθη-

κών

- η εξάπλωση των δημοτικών βιβλιοθηκών

Από την έρευνα φάνηκε ότι οι Ισραηλίτες είναι λαός βιβλιοφάγων, εφόσον το 77% του πληθυσμού είχε διαβάσει τουλάχιστον 1 βιβλίο το χρόνο, ποσοστό μεγαλύτερο απ' αυτό πολλών ευρωπαϊκών χωρών.

Το γεγονός ότι το Ισραήλ είναι ένα έθνος μεταναστών έπαιξε μεγάλο ρόλο στο επίπεδο της αναγνωσιμότητας. Οι Ισραηλίτες π.χ. με καταγωγή από την Ασία ή τη Βόρεια Αφρική έχουν μικρότερα ποσοστά αναγνωσιμότητας από αυτά των Ισραηλιτών που προέρχονται από την Ευρώπη ή την Αμερική.

Επίσης η τηλεόραση και το βίντεο έχουν μεγαλύτερη χρήση από άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Ιδιαίτερα το βίντεο έχει απήχηση σε νεαρά άτομα που δεν έχουν περάσει από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, μια και το βίντεο όπως συμβαίνει και με την τηλεόραση δεν χρειάζεται την ενεργό συμμετοχή αυ-

Τα παιδιά που μεγαλώνουν με την τηλεόραση έχουν τα ίδια προβλήματα που παρουσιάζουν οι πανεπιστημιακοί φοιτητές που έχουν ελλιπείς δεξιότητες διαβάσματος και γραψίματος... (Εδώ, από ένα σκίτσο του Κώστα Μητρόπουλου)

τού που το παρακολουθεί, πράγμα που απαιτείται από το διάβασμα.

Το μεγάλο ποσοστό αναγνωσιμότητας στο Ισραήλ οφείλεται στη μεγάλη ανάπτυξη των δημοσίων βιβλιοθηκών οι οποίες ενθαρρύνουν την αναγνωσιμότητα, ιδιαίτερα στα παιδιά της ηλικίας των 9-13 και 14-17 είναι ενεργοί αναγνώστες, μια και διαβάζουν τουλάχιστον 1 βιβλίο το μήνα. Έχει αυξηθεί όμως ο χρόνος που οι ηλικίες αυτές καταναλώνουν μυστικά στο βίντεο και την τηλεόραση.

Στο μέλλον ένας καλλιεργημένος άνθρωπος είναι προφανές ότι δεν θα έχει πάρει όλες του τις γνώσεις από τα βιβλία. Επομένως και στην περίπτωση του Ισραήλ διαφαίνεται ότι ο βιβλιοθηκάριος πρέπει να παρέχει πληροφορίες που προέρχονται από διάφορα μέσα και όχι μόνο από το έντυπο.

Στη Σοβιετική Ένωση όπως ανακοίνωσε η Slava Maltina της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Λένιν⁽⁴⁾ το ρόλο της ανάπτυξης της αναγνωσιμότητας και το ξεπέραςμα του αναλφαβητισμού ανέλαβαν οι δημοτικές βιβλιοθήκες αμέσως μετά την Οκτωβριανή επανάσταση με το να δίνουν υλικό για όλες τις ανάγκες και κυρίως τεχνικό υλικό για τους εργάτες των εργοστασίων.

Στις δεκαετίες του '60 και του '70 οι δημόσιες βιβλιοθήκες αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα και εμπλουτίστηκαν με βιβλία ποικίλων ενδιαφερόντων.

Στο τέλος της δεκαετίας του 70 έως τις αρχές του 80 όμως η ελευθερία στην επιλογή ευρέως φάσματος υλικού καταργήθηκε και οι λίγοι αναγνώστες ήταν αυτοί που χρησιμοποιούσαν τα βιβλία που τους ήταν απαραίτητα για την επαγγελματική τους κατάρτιση.

Οι βιβλιοθήκες πιστεύουν ότι σήμερα μπορούν να καταπολεμήσουν το λειτουργικό αναλφαβητισμό επειδή μπορούν να εξασφαλίσουν βιβλία πάνω σε όλα τα θέματα απαλλαγμένα από προπαγάνδα και ιδεολογική πίεση.

Οι δύσκολοι έφηβοι καλούνται να συμμετέχουν στη βιβλιοθήκη μέσω της χρήσης του βίντεο, αν είναι αυτό το μέσο που τους ενδιαφέρει. Στη συνέχεια όμως η παρακολούθηση της ταινίας θα συνδυαστεί με μια κριτική συζήτηση.

Παρ' ό,τι οι βιβλιοθηκάριοι δεν μπορούν μόνοι τους να καταπολεμήσουν τον αναλφαβητισμό το επιδιώκουν και το καταφέρνουν σε μεγάλο βαθμό με τη χρήση της βιβλιοθήκης η οποία μπορεί να παρέχει μέσω του υλικού της έναν άλλο τρόπο σκέψης, την αντίληψη του ατόμου ως οντότητα και όχι ως μέλος μιας ομάδας, χρησιμοποιώντας διάφορα μέσα όπως π.χ. με τη μελέτη της ιστορίας του τόπου χάρη στην οποία η βιβλιοθήκη μπορεί και έρχεται σε άμεση επαφή με τον αναγνώστη.

Κατά την Ada Lebedeva⁽⁵⁾ ερευνήτρια στη Δημόσια Βιβλιοθήκη Λένιν το διάβασμα δεν είναι από τις αγαπημένες ασχολίες των παιδιών της ηλικίας 10-11. Μόνο το 1/3 των παιδιών διαβάζει για διασκέδαση.

Γενικά τα παιδιά διαβάζουν πολύ λιγότερο απ' ό,τι στο παρελθόν, ακόμα και για την προετοιμασία των μαθημάτων τους (1.34 έναντι 1.93 πριν 20 χρόνια).

Το γεγονός ότι δεν διαβάζουν πολύ τους οδηγεί στο να μην έχουν και καλή αντίληψη του τί διαβάζουν, να μην αναπτύξουν κάποια κριτική προσέγγιση απέναντι στα λογοτεχνικά κείμενα και να μην έχουν ικανοποιητική ανάπτυξη.

Γενικά το κακό εκπαιδευτικό σύστημα και η έλλειψη ενδιαφέροντος υλικού κάνει τα παιδιά να αισθάνονται ότι το διάβασμα είναι βαρετό και άχρηστο και να προτιμούν να παίζουν ή να συναντούν φίλους τους στον ελεύθερο χρόνο τους.

Περίπτωση της Γερμανίας για το θέμα έφηβοι και βιβλιοθήκες

Η Ilona Glashoff⁽⁶⁾ παρατήρησε ότι η πεποίθηση των βιβλιοθηκάρων στη Γερμανία όσον αφορά τη χρήση που κάνουν οι έφηβοι, ήταν ότι οι έφηβοι δεν διαβάζουν αλλά χρησιμοποιούν τις βιβλιοθήκες σαν στέκι και ουσιαστικά δεν είναι χρήστες.

Η απόγνωση που αισθάνονται οι βιβλιοθηκάριοι σε σχέση με τους εφήβους οδήγησε στη δημιουργία του Τμήματος Βιβλιοθηκών για Παιδιά και Εφήβους στο Γερμανικό Ινστιτούτο Βιβλιοθήκης στο Βερολίνο.

Στην έρευνα που έγινε βρέθηκε ότι ενώ υπάρχουν σε όλες τις δημόσιες βιβλιοθήκες τμήματα ωραία δια-

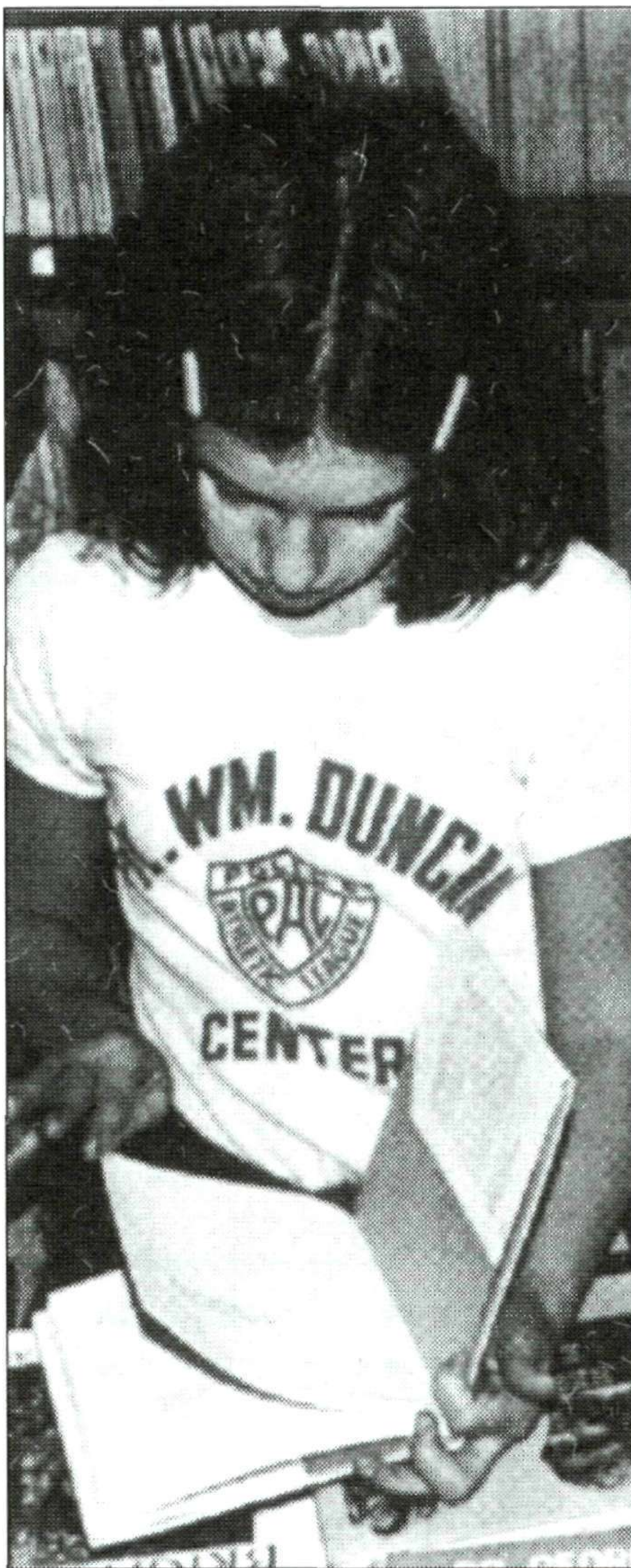
κοσμημένα με τη σωστή διαρρύθμιση και την κατάλληλη λογοτεχνία για μικρά παιδιά, οι έφηβοι από 14 ετών κι επάνω στέλνονται στο τμήμα για τους ενήλικες όπου δεν υπάρχει κανένας διαχωρισμός στη συλλογή.

Το Γερμανικό Ινστιτούτο Βιβλιοθήκης με την οικονομική υποστήριξη του Υπουργείου Παιδείας και Επιστημών ανέπτυξε το πρόγραμμα Μάρκετινγκ για Δημόσιες Βιβλιοθήκες προκειμένου να ερευνήσει το θέμα των εφήβων σε σχέση με τις βιβλιοθήκες.

Τα επιμέρους θέμα-

Γενικά, τα παιδιά διαβάζουν λιγότερο απ' ό,τι στο παρελθόν, ακόμα και για την προετοιμασία των μαθημάτων τους...

τα της έρευνας ήταν:

- Με τί τρόπο μπορούν να κρατηθούν οι τωρινοί χρήστες των βιβλιοθηκών.

- Με τί τρόπο μπορούν πιθανοί χρήστες να ενημερωθούν και να πεισθούν να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες των δημοσίων βιβλιοθηκών.

Το πρόβλημα που παρουσιάζεται είναι τελικά ποιά είναι η ηλικία που αποκαλούμε εφηβική.

Από τη δεκαετία του '50 η περίοδος που ορίζουμε σαν εφηβική έχει επεκταθεί λόγω μεγαλύτερης υποχρεωτικής φοίτησης στο σχολείο, μεγαλύτερης παραμονής στο σχολείο και μεγαλύτερων χρονικών περιόδων αφιερωμένων στην εκπαίδευση και μελέτη.

Στη Γερμανία η έρευνα εξέτασε το θέμα των εφήβων μεταξύ 12 και 20 ετών που αντιπροσωπεύουν ένα πληθυσμό 15.000.000.

Αποδείχτηκε ότι το ενδιαφέρον για τις βιβλιοθήκες αυξάνει καθώς αυξάνει το επίπεδο εκπαίδευσής τους.

Γενικά και αντίθετα από ό,τι πιστεύουν αποδεικνύεται ότι οι έφηβοι δείχνουν ενδιαφέρον για το διάβασμα. Αυτό φαίνεται και από τις στατιστικές αγορές βιβλίου, που αυξάνουν για τους εφήβους, ενώ ταυτόχρονα πέφτουν οι στατιστικές δανεισμού στις βιβλιοθήκες από την ίδια ομάδα.

Αυτό δείχνει ότι οι βιβλιοθήκες δεν έχουν το σωστό υλικό ή ότι δεν παρουσιάζουν το υλικό αυτό με το σωστό τρόπο.

Όταν οι έφηβοι δανείζονται βιβλία, τα δανείζονται από φίλους και γνωστούς. Οπωσδήποτε όμως χρησιμοποιούν και άλλα μέσα όπως είναι οι κασέτες, CD μουσικής, τα παιχνίδια, το βίντεο, το εκπαιδευτικό υλικό.

Τα μέσα αυτά τα χρησιμοποιούν για να καλύψουν ανάγκες άλλες απ' αυτές που καλύπτει το βιβλίο. Επομένως οι βιβλιοθηκάριοι πρέπει να είναι ενημερωμένοι για τις κοινωνικές και τεχνολογικές αλλαγές. Αυτή η ανάγκη είναι ακόμα μεγαλύτερη στις βιβλιοθήκες μεγάλων πόλεων όπου υπάρχουν μεγαλύτερες πιέσεις στους νέους.

Απ' ό,τι φαίνεται από τις παραπάνω εισηγήσεις και τις μελέτες που έγιναν στις διάφορες χώρες το θέμα της αναγνωσιμότητας ενδιαφέρει άμεσα τους βιβλιοθηκάρους, που με βάση την έρευνα και τα πορίσματα της γύρω από τα θέματα του διαβάσματος και των μέσων ενημέρωσης καλούνται να καθορίσουν τη στάση τους και να προσδιορίζουν το ρόλο τους απέναντι στο χρήστη.

Ο βιβλιοθηκάριος πρέπει να ξεφύγει από την αποκλειστική και παραδοσιακή χρήση του έντυπου υλικού ως μέσου ενημέρωσης και ψυχαγωγίας και να στραφεί προς το βίντεο, την τηλεόραση και όποια

μορφή άλλης τεχνολογίας τον βοηθάει να κερδίσει το κοινό του.

Τέλος, ο κοινωνικός ρόλος του βιβλιοθηκάριου ως ανασταλτικός παράγων απέναντι στον αναλφαβητισμό και την πνευματική ισοπέδωση είναι ουσιαστικός και αναμφισβήτητος. ■

Βιβλιογραφία

1. Spence Richards Pamela. *Reading and Reading Research Research in the United States in the Twentieth Century Booklet 7 (Division of Education and Research)*. 57th IFLA General Conference, Moscow, 1991.

2. Lepik, Aira *Children and Television. But what about books; Booklet 9 (Workshops' papers, section of children's libraries joint with RI of Research in Reading)*. 57th IFLA General Conference, Moscow 1991.

3. Sever, Shmuel and Brause, Yosef. *Social aspects of Reading: The case of Israel Booklet 7 (Division of Education and Research)*. 57th IFLA General Conference, Moscow 1991.

4. Maltina, Slava *Overcoming Illiteracy and Public Library Social Functions Development Booklet 3 (Division of serving the General Public)*. 57th IFLA General Conference, Moscow 1991.

5. Lebedeva, Ada *The Role of reading in the Life of Contemporary Children and Teenagers Booklet 9 (Workshop' s papers Section of children' s libraries joint with RI of Research in Reading)*. 57th IFLA General Conference, Moscow 1991.

6. Glashoff, Ilona *Young Adults and Libraries - a troubled relationship Booklet 9 (Workshop' s papers, Section of children' s libraries joint with RI of Research in Reading)*. 57th IFLA General Conference, Moscow 1991.

Τα βιβλία τέχνης θέλουν μια ιδιαίτερη προφύλαξη και επεξεργασία. Ακόμα και η καταχώρισή τους στα κομπιούτερ έχει ιδιαιτερότητες

** Η Σμαράγδα Ρούμελη είναι Ηλεκτρολόγος - Μηχανολόγος στη Μονάδα Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος*